

حقوق مالکیت فکری معماری

محمد روشن^۱

استادیار پژوهشکده خانواده دانشگاه شهید بهشتی

مصطفی خرمی^۲

کلید واژگان: مالکیت فکری معمار، پدیدآورنده، اثر، حقوق معمار.

چکیده

معماری هنر است و به تعبیری دقت ذوق و اندیشه است و آن کس که بدین معیار اثری خلق کند حق استفاده انحصاری از آن را دارد. قانون گذار در بند ۷ ماده ۲ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان ۱۳۴۸، یکی از آثار در معرض حمایت را اثر معماری، از قبیل طرح و نقشه ساختمان اعلام کرده است. در این قانون به معمار، «پدیدآورنده» و به آنچه از راه دانش یا هنر و نیز ابتکار معمار پدید می‌آید، بدون در نظر گرفتن طریقه یا روشی که در بیان و ظهور یا ایجاد آن به کار رفته، «اثر» اطلاق می‌شود. در این مقاله حقوق و امتیازات مالکیت فکری معمار و شرایط و ضوابط حمایت از آثار فکری معمار، از منظر این قانون، بررسی و تبیین می‌شود.

مقدمه

موضوع حقوق مالکیت فکری^۳ فعالیت و اثر فکری انسان است. هدف اصلی حقوق مالکیت فکری، حمایت از حقوق

پدیدآورندگان آثار فکری و ایجاد زمینه‌ای مطمئن برای تشویق هنرمندان و صنعتگران به منظور خلق آثار بهتر است، در صورت تحقق چنین زمینه‌ای بخش‌های مختلف جامعه هم، با آگاهی از اصالت آثار، از فواید آن منتفع خواهند شد.

در نظام حقوقی ایران سابقه حمایت قانونی از آثار فکری به سال ۱۳۰۴ یعنی زمان تصویب قانون ثبت علائم تجاری بازمی‌گردد. قانون مذکور در سال ۱۳۱۰ تغییر کرد، پس از آن قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان در سال ۱۳۴۸، قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی در سال ۱۳۵۲، و همچنین قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای در سال ۱۳۷۹ بر غنای نظام حقوق مالکیت فکری افزوده‌اند. در سال ۱۳۸۶ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی، و علائم تجاری به تصویب مجلس رسید، با تصویب آن، قانون ثبت علائم و اختراعات مصوب اول تیرماه ۱۳۱۰ و اصلاحات بعدی آن و آیین‌نامه‌های مربوط به آن ملغی شد. با توجه به اقتضات پیش آمده و احساس ضرورت در نهادهای

۱. نویسنده مسئول؛

m-roshan@sbu.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه خوارزمی؛

khorami141366@yahoo.com

3. Intellectual Property

پرسش‌های تحقیق

۱. مفهوم مالکیت فکری، اقسام آن، و جایگاه آثار معماری در حقوق مالکیت فکری چیست؟
۲. آیا در کشور ما قانونی از آثار معماران، به تعبیری از دارایی فکری ایشان، حمایت می‌کند؟
۳. ضمانت‌های اجرایی حمایت از حقوق معماری چیست؟

قانون‌گذاری، به موازات توسعه جامعه، به برخی از معاهدات بین‌المللی مرتبط نیز پیوسته‌ایم. از جمله مهم‌ترین این معاهدات، کنوانسیون پاریس در خصوص حمایت از مالکیت صنعتی در سال ۱۳۳۸ و کنوانسیون مؤسس سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو) در سال ۱۳۸۰، اتحادیه موسوم به مادرید و موافقت‌نامه آن در خصوص ثبت بین‌المللی علائم و پروتکل مربوط در سال ۱۳۸۰ است. مقررات مندرج در این معاهدات با عنایت به مفاد ماده ۹ قانون مدنی^۴ در حکم قانون و پس از تصویب و انتشار، لازم‌الاتباع و لازم‌الاجرا است.

در کشور ما قانونی که در آن آثار معماران را دارایی فکری ایشان تعریف و از آن حمایت می‌کند، قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان در سال ۱۳۴۸ است. بند هفت ماده دو این قانون، یکی از آثار حمایت‌شونده را اثر معماری از قبیل طرح و نقشه ساختمان اعلام کرده است. در این قانون به معمار، «پدیدآورنده» و به آنچه از راه دانش یا هنر و نیز ابتکار معمار پدید می‌آید، بدون در نظر گرفتن طریقه یا روشی که در بیان و ظهور یا ایجاد آن به کار رفته، «اثر» اطلاق می‌شود. بنا بر این پایه تحقیق ما بر مبنای این قانون خواهد بود.

در این تحقیق، ابتدا به مفهوم مالکیت فکری، اقسام آن، و جایگاه آثار معماری در حقوق مالکیت فکری خواهیم پرداخت. سپس شرایط و ضوابط حمایت از این آثار را تبیین و در ادامه حقوق ناشی از مالکیت فکری معماری و ویژگی‌های این حقوق را بررسی می‌کنیم و در آخر هم ضمانت‌اجراهای حمایت از این حقوق بررسی و تبیین خواهد شد.

۱. مفهوم مالکیت فکری

مالکیت رابطه‌ای اعتباری است که بین شخص و شیء تصور می‌شود و به او حق همه‌گونه تصرف و انتفاع را می‌دهد. در اصطلاح حقوق، مالکیت حقی است که به موجب آن شخص می‌تواند در حدود قانون، در مالی تصرف کند و به هر طریق که مایل است، با توجه به حدود و شرایط مندرج در قانون از تمام منافع آن استفاده برد.^۵ در فقه هرگونه سلطه قانونی را مُلک نامند و مالکیت صفتی است که از این نظر به کار می‌رود و گفته‌اند مالکیت خانه، مالکیت منافع، و غیره.^۶ با توجه به مطالب فوق می‌توان مالکیت فکری را این‌گونه تعریف کرد: «رابطه اعتباری بین شخص و آثار و خلاقیت‌های ذهنی و فکری او که، حق هرگونه

۴. ماده ۹ قانون مدنی: «مقررات عهدی، که بر طبق قانون اساسی بین دولت ایران و سایر دول منعقد شده باشد، در حکم قانون است».

۵. محمدعلی آقایی، شرح مختصر اصطلاحات حقوقی، ص ۱۶.

۶. محمدجعفر جعفری لنگرودی، ترمینولوژی حقوق، ص ۵۹۹.

می‌دهد از منافع و شکل خاصی از فعالیت یا فکر انسان، منحصرأ استفاده کند.^{۱۳}

از جمع تعاریف فوق حقوق مالکیت فکری را می‌توان این‌گونه تعریف کرد: «مجموعه حقوق و امتیازاتی که طبق قانون برای آفریننده اثر نسبت به مخلوق هوش و اندیشه‌های او شناخته می‌شود. این حقوق حق انحصاری هرگونه بهره‌برداری مادی و معنوی از نام و اثر است.

در پایان این مبحث ذکر این نکته لازم است که بر اساس اعتقاد عده ای، کاربرد اصطلاح حقوق معنوی بهتر از اصطلاح حقوق فکری است، زیرا اصطلاح نخست شمول و فراگیری بیشتری دارد و امکان جای دادن برخی از عناوین در آن هست، در صورتی که نمی‌توان آن‌ها را در اصطلاح دوم جای داد. به طور مثال در خصوص حق علامت یا حق نام تجاری که جزء خانواده مالکیت فکری است، فکر و اندیشه آن‌چنانی مصروف آن‌ها نمی‌شود، با وجود این، همانند دیگر مصادیق مالکیت فکری که محصول فکر و اندیشه‌اند، حقوقی مادی و معنوی دارند.^{۱۴} در جواب می‌توان گفت که، کلمه معنوی گرچه ممکن است جامع باشد، ولی مانع نیست، زیرا کلمه معنوی در لغت منسوب به معنی است و مقابل مادی، صوری، و ظاهری تعریف شده است.

از سوی دیگر، موضوع اصطلاح «حقوق مالکیت فکری» محصولات و تراوش‌های فکری است، ولی کلمه یادشده (معنوی) در زبان فارسی، سیر در عالم معنی و باطن را در ذهن تداعی و ما را از موضوع واقعی آن دور می‌کند.^{۱۵} از طرفی حقوق معنوی در بسیاری موارد بر بدایع اندیشه اطلاق نمی‌شود، بلکه امتیازاتی را در بر می‌گیرد که با آثار اندیشه سنخیت ندارد، مانند حقوقی که افراد در مقام تحمل خسارات معنوی مستحق آن می‌گردند و این حقوق تحت همین عنوان در قلمروی مسئولیت‌های مدنی آمده است.^{۱۶} همچنین باید گفت که، اصطلاح حقوق مالکیت فکری با زبان فارسی مانوس‌تر است. بنا بر این جامع‌ترین اصطلاح برای بیان این مفهوم همان «حقوق فکری» است.

تصرف و انتفاع از این آثار را، به طور مطلق و انحصاری، به صاحب اثر اعطا می‌کند، مگر آنچه که به موجب قانون استثنا شده باشد.^{۱۷} پس اولاً موضوع مالکیت فکری، فعالیت و اثر فکری و پدیده غیرمادی است. ثانیاً، مالکیت فکری مانند مالکیت اشیای مادی^{۱۸} حقی مطلق و انحصاری است، زیرا صرفاً به صاحب آن اجازه می‌دهد که هرگونه تصرفی در مال خود بکند و هرنوع بهره‌ای از آن ببرد. در تعریف حقوق مالکیت فکری حقوق دانان تعاریف متعددی کرده‌اند. از جمله دکتر صفایی حقوق مالکیت فکری را حقوقی می‌داند که ارزش اقتصادی و دادوستدی دارد ولی موضوع آن شیء مادی نیست. از نظر ایشان موضوع این حقوق در واقع فعالیت و اثر فکری انسان است.^{۱۹} ایراد این تعریف آن است که تنها به جنبه مادی مالکیت فکری توجه کرده‌اند، در حالی که جنبه معنوی حقوق مالکیت فکری ارزش اقتصادی و دادوستدی ندارد و اصولاً قابلیت نقل و انتقال ندارد.^{۲۰}

در تعریف دیگری حقوق مالکیت فکری چنین تعریف شده است: «حقوق ناشی از آفرینش‌ها و خلاقیت‌های فکری در زمینه علمی، صنعتی، ادبی، و هنری».^{۲۱} در این تعریف نوعی کلی‌گویی شده است و تعریف روشنی به دست نمی‌دهد. برخی دیگر گفته‌اند:

مزایایی قانونی و غیرمادی و مربوط به شخصیت پدیدآورنده یک اثر فکری که به موجب آن، وی برای همیشه از یک دسته حقوق خاص برخوردار است یا حقوق و امتیازات غیرمالی مربوط به شخصیت پدیدآورنده و برای حمایت از او^{۲۲}

یا «مجموعه حقوقی که صرفاً مربوط به شخصیت صاحب حق بوده و بر فعالیت فکری او ناظر است».^{۲۳} در این تعاریف نیز صرفاً بعد معنوی مالکیت فکری مد نظر قرار گرفته و از این نظر بر آن‌ها انتقاد وارد است.

یکی از استادان حقوق معتقد است:

حقوق مالکیت فکری، حقوقی است که به صاحب آن اجازه

۷. سیدحسین صفایی، دوره مقدماتی (اشخاص و اموال)، ص ۱۶۸.

۸. صفایی، همان، ص ۲۲۷.

۹. ماده ۴ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان، ۱۳۴۸.

۱۰. سیدحسین میرحسینی، مقدمه‌ای بر حقوق مالکیت معنوی (فکری)، ص ۱۳.

۱۱. حمید آیتی، حقوق آفرینش‌های فکری، ص ۱۳.

۱۲. کیوان آذری، «حقوق معنوی پدیدآورنده اثر»، ص ۳.

۱۳. ناصر کاتوزیان، دوره مقدماتی حقوق مدنی (اموال و مالکیت)، ص ۲۳.

۱۴. مرتضی رحیمی و عباس علی سلطانی، «مبانی فقهی حقوق مالکیت معنوی در فقه شیعه»، ص ۱۳۵.

۱۵. نورالدین امامی، «حقوق مالکیت‌های فکری»، ص ۱۹۳.

۱۶. علی‌اصغر حاتمی، «نگرشی بر حق مالکیت فکری و تعیین جایگاه آن در قلمرو علم حقوق»، ص ۱۲.

۲. اقسام مالکیت فکری

مالکیت فکری شامل دو قسم است:

۲.۱. مالکیت ادبی و هنری

مالکیت ادبی و هنری که هدف آن حمایت و حفاظت از آثار ادبی، هنری، و علمی است. البته صاحب‌نظران و نویسندگان حقوقی کشور ما، به جای مالکیت ادبی و هنری، اغلب از حق مؤلف استفاده می‌کنند. این امر به پیشینه تاریخی تدوین حقوق فکری برمی‌گردد، زیرا در اوایل تنها از کتاب‌ها و نویسندگان حمایت می‌شد و به تدریج همراه با پیشرفت جوامع دیگر، مخلوقات و ابتکارات بشری هم در زمره موضوعات حمایت‌شونده قرار گرفتند. در کشورهای انگلیسی‌زبان و آمریکا واژه «کپی رایت» در معنا و به جای مالکیت ادبی و هنری استفاده می‌شود. حقوق فکری معماری در این قسم جای دارد.

۲.۲. مالکیت صنعتی

مالکیت صنعتی یعنی حق انحصاری استعمال هر نوع وسیله (اسم تجاری، علامت تجاری، مدل، ورقه اختراع، ...) برای جمع کردن مشتریان. به بیان دیگر، در موضوع «حمایت از مالکیت صنعتی» از اختراعات، طرح‌های صنعتی، علائم تجاری یا خدماتی، اسامی تجاری، حق کسب و پیشه در تجارت و ... حمایت می‌شود. موضوع حمایت از مالکیت صنعتی: ورقه‌های اختراع، نمونه‌های وسایل رفع احتیاجات، طرح‌ها یا نمونه‌های صنعتی، علائم کارخانه یا علائم تجاری، نام تجاری و علائم محل صدور، یا عناوین و اسامی مبداء، و همچنین جلوگیری از رقابت نامشروع و تعقیب آن است.^{۱۷}

۳. آثار معماری مشمول مالکیت فکری

اثر در لغت به معنای نشان و علامت باقی‌مانده از چیزی، تألیف، تصنیف، و دیوان شعر به کار رفته است. همچنین اثر به معنای هنر، برای محصول کار هنرمندی که دلالت بر وجود او می‌کند،

نیز به کار رفته است.^{۱۸} از نظر حقوقی به آنچه از راه دانش یا هنر و نیز ابتکار پدید می‌آید، بدون در نظر گرفتن طریقه یا روشی که در بیان و ظهور یا ایجاد آن به کار رفته، اثر اطلاق می‌شود.^{۱۹} طبق ماده و قانون مذکور، اثرهای حمایت‌شونده قانون به شرح زیر است:

۱. کتاب و رساله و جزوه و نمایشنامه و هر نوشته دیگر علمی و فنی و ادبی و هنری؛
 ۲. شعر و ترانه و سرود و تصنیف که به هر ترتیب و روش نوشته یا ضبط یا نشر شده باشد؛
 ۳. اثر سمعی و بصیری به منظور اجرا در صحنه‌های نمایش یا پرده سینما یا پخش از رادیو یا تلویزیون که به هر ترتیب و روش نوشته یا ضبط یا نشر شده باشد؛
 ۴. اثر موسیقی که به هر ترتیب و روش نوشته یا ضبط یا نشر شده باشد؛
 ۵. نقاشی و تصویر و طرح و نقش و نقشه جغرافیایی ابتکاری و نوشته‌ها و خط‌های تزئینی و هر گونه اثر تزئینی و اثر تجسمی که به هر طریق و روش به صورت ساده یا ترکیبی خلق شده باشد؛
 ۶. هر گونه پیکره (مجسمه)؛
 ۷. اثر معماری از قبیل طرح و نقشه ساختمان؛
 ۸. اثر عکاسی که با روش ابتکاری و ابداع پدید آمده باشد؛
 ۹. اثر ابتکاری مربوط به هنرهای دستی یا صنعتی و نقشه قالی و گلیم؛
 ۱۰. اثر ابتکاری که بر پایه فرهنگ عامه (فولکلور) یا میراث فرهنگی و هنری ملی پدید آمده باشد؛
 ۱۱. اثر فنی که جنبه ابداع و ابتکار داشته باشد؛
 ۱۲. هر گونه اثر مبتکرانه دیگر که از ترکیب چند اثر از اثرهای نام‌برده در این فصل پدید آمده باشد.
- علاوه بر آثار مذکور، در قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی و همچنین قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای

۱۷. بند ۲ ماده ۱ قرارداد اتحادیه پاریس برای حمایت از مالکیت صنعتی، ایران در سال ۱۳۳۷ آن را پذیرفته است.
 ۱۸. معین، ذیل «اثر».
 ۱۹. ماده ۱ قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان.

۴. شرایط و ضوابط حمایت از آثار فکری معماری

برای اینکه یک اثر معماری تحت حمایت قانون گذار قرار گیرد باید شرایط و ضوابط ذیل را داشته باشد.

۴.۱. محسوس بودن اثر

اثری تحت حمایت قانون است که شکل گرفته و شخصیت پدیدآورنده به گونه‌ای در آن تجلی یافته باشد.^{۲۱} این نکته صراحتاً در قانون نیامده ولی از مواد ۱ و ۲ قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان استنباط می‌شود. بنا بر این یک محصول فکری معماری باید به صورت یک جسم مادی درآمده باشد یا اینکه بر روی یک جسم مادی دیگر تجلی یافته باشد (مثل یک نقشه) تا حمایت شود و صرف فکر و ایده بدون شکل دارایی عمومی است و همه می‌توانند از آن استفاده کنند و تحت حمایت نیست.

۴.۲. اصیل بودن اثر

اصالت مفهومی شخصی دارد نه نوعی،^{۲۲} بنا بر این منظور از اصیل بودن یعنی اینکه اثر نتیجه فکر پدیدآورنده و ابتکاری باشد^{۲۳} و به تعبیری اثر مظهر شخصیت پدیدآورنده باشد ولی تازگی آن از لحاظ موضوع لازم نیست. مثلاً اگر دو معمار، به طور ناهم‌زمان، در خصوص قطعه زمینی دو نقشه مشابه طراحی کنند، بدون اینکه از یکدیگر تقلید کنند، اثر هر کدام اصیل محسوب می‌شود. هر چند نقشه دوم از لحاظ موضوع تازگی ندارد. بنا بر این اصالت می‌تواند دو گونه باشد:

- الف. اصالت در محتوا؛ یعنی پدیدآورنده اولین فردی باشد که آن را خلق می‌کند. مانند معماری که برای اولین بار الگوی یک شهر را طراحی می‌کند؛
- ب. اصالت در تعبیر؛ در این حالت پدیدآورنده از محتوایی که در گذشته ایجا شده استفاده می‌کند و اثر دیگری می‌آفریند.

رایانه‌ای نیز آثار ترجمه‌ای، صوتی، و آثار رایانه‌ای حمایت شده است. اگرچه این‌گونه آثار در قالب آثار حمایت‌شونده مذکور در ماده ۲ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان نیز جای می‌گیرند، اما قوانین مذکور به طور خاص به این موضوعات پرداخته‌اند.

در بند هفت قانون فوق ملاحظه می‌شود که، از آثار معماری چون نقشه و طرح‌های معماری در زمره یکی از آثار ادبی و هنری حمایت شه است، زیرا معماری یعنی دادن بهترین راه‌حل؛ چه استفاده از راه‌حل‌های گذشته، چه خلق راه‌حل جدید برای رسیدن به هر هدفی. همچنین معماری هنر و دانش طراحی بناها و سایر ساختارهای کالبدی است.

تعاریف جامع‌تر، معماری را اغلب شامل طراحی همه محیط مصنوع، از طراحی شهری و طراحی منظر تا طراحی خرد جزئیات ساختمانی و حتی طراحی مبلمان می‌دانند. و طراحی معماری نیز در اصل استفاده خلاقانه از توده، فضا، بافت، نور، سایه، مصالح، برنامه، و عناصر برنامه‌ریزی مانند هزینه، ساخت، و فناوری است، به منظور دستیابی به اهداف زیباشناختی، عملکردی، و اغلب هنری.^{۲۰} بنا بر این معماری هنر است و به تعبیری دقت ذوق و اندیشه است و آن کس که بدین معیار اثری خلق کند حق استفاده انحصاری از آن را دارد. از طرف دیگر، آثار معماری نمادهای فرهنگی، سیاسی، و اجتماعی یک کشور شناخته می‌شوند. تمدن‌های تاریخی نخست از طریق همین آثار معماری شناخته می‌شوند. ساختمان‌هایی چون تخت جمشید، اهرام ثلاثه مصر از جمله چنین آثاری محسوب می‌شوند، آثاری که پیونددهنده مهم خودآگاهی‌های اجتماعی بوده‌اند. شهرها، مذاهب، و فرهنگ‌ها از طریق همین یادواره‌ها شناخته می‌شوند.

بند هفت مذکور نقشه و طرح‌های معماری را آثار معماری تحت حمایت فکری بیان کرده است. ولی این دو عنوان را برای مثال ذکر می‌کند و محدودیتی برای دیگر آثار معماری قائل نشده است و بنا بر این به آنچه از راه دانش یا هنر و نیز ابتکار معمار پدید آید، بدون در نظر گرفتن روشی که در بیان و ظهور یا ایجاد آن به کار رفته، اثر معماری اطلاق می‌شود و تحت حمایت قانون است.

20. www.wikipedia.org

۲۱. صفایی، همان، ص ۲۳۰.

۲۲. همان‌جا.

۲۳. سیدعباس حسینی نیک،

«حقوق مالکیت ادبی و هنری و ضوابط تشخیص آثار مورد حمایت».

ص ۸۹.

۳.۴. مغایر نبون اثر با نظم عمومی

برخی از حقوق دانان از این شرط به مالیت داشتن اثر یاد می‌کنند و معتقدند اثری که مخالف نظم عمومی باشد مال محسوب نمی‌شود تا حمایت شود. در هر جامعه‌ای مجموعه‌ای از قواعد و مقررات و هنجارها هست و رعایت این قواعد و هنجارها بر همهٔ آحاد ملت واجب است و نقض آن‌ها واکنش عمومی را در پی دارد. در اینجا نظم عمومی در معنای وسیع آن منظور است و شامل قوانین امری، اخلاق حسنه، موازین شرعی، و... می‌شود. به طور مثال معماری یک قمارخانه یا مرکز فحشا به دلیل مخالفت با موازین شرعی ما از حمایت قانونی بهره‌مند نیست، زیرا مبنای قانون‌گذار این است که از منافع و مصالح اجتماع حمایت کند.

۴.۴. طراحی یا اجرا برای نخستین بار در ایران

این شرط در خصوص حمایت از جنبهٔ مادی حقوق فکری است. برابر مادهٔ ۲۲ قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان حقوق مادی پدیدآورنده موقعی تحت حمایت این قانون خواهد بود که اثر برای نخستین بار در ایران چاپ یا پخش یا نشر یا اجرا شده باشد و قبلاً در هیچ کشوری چاپ یا نشر یا پخش یا اجرا نشده باشد.

در این ماده اگرچه بین ایرانی و غیر ایرانی تفاوتی قائل نشده و از آثار هر دو گروه، که برای اولین بار در ایران چاپ یا پخش یا نشر یا اجرا شده باشد، حمایت می‌کند، ولی طبق این ماده اگر اثر یک معمار ایرانی برای نخستین بار در خارج از کشور چاپ یا پخش یا نشر یا اجرا شده باشد از نظر این قانون قابل حمایت نخواهد بود. همچنین اثر یک معمار بیگانه که برای اولین بار در خارج از ایران چاپ یا پخش یا نشر یا اجرا شده باشد نیز چنین است. این ایراد باید از سوی قانون‌گذار با وضع قواعد مناسب برطرف شود.

بدیهی است حمایت از جنبهٔ معنوی حقوق فکری معمار نیاز به رعایت این شرط ندارد و خواه اثر برای نخستین بار در ایران

چاپ یا پخش یا نشر یا اجرا شده باشد و قبلاً در هیچ کشوری چاپ یا نشر یا پخش یا اجرا نشده باشد و خواه این‌گونه نباشد، در هر صورت از آن حمایت قانونی می‌شود.

۵.۴. ثبت اثر

ثبت اثر در برخی از کشورها الزامی و در برخی دیگر اختیاری است، ولی به دلایلی، که به سود پدیدآورنده است، ثبت اثر ضروری به نظر می‌رسد؛ از جمله اینکه عمل ثبت، یعنی شناسایی مالک اثر و هنگامی که به حقوق مادی و معنوی اثر تعرض می‌شود، در مقام اثبات ادعا مفید است. از طرف دیگر، در مواردی ثبت اثر می‌تواند مبنای انتشار اثر به حساب آید و در استیفای حقوق مادی آن مؤثر باشد.^{۲۴} با وجود این ثبت اثر در ایران از شرایط شناسایی و حمایت قانونی محسوب نمی‌شود و امری اختیاری است. مادهٔ ۲۱ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) بیان می‌دارد: «پدیدآورندگان می‌توانند نام اثر و نشانهٔ ویژه‌ای از آثار خود را در مراکز، که وزارت فرهنگ مشخص می‌کند، به ثبت برسانند». کلمه «می‌توانند» در این ماده نشانگر اختیاری بودن ثبت اثر است.

در هر صورت ثبت اثر در نظام حقوقی ایران به طریقهٔ اعلامی است، به این معنی که مرجع ثبت نسبت به اظهارات متقاضی و صحت و سقم آن تحقیق نمی‌کند، در عین حال حق اعتراض برای فرد یا افرادی که ممکن است حقوق آن‌ها تضییع شود با طرح دلیل محفوظ است. مرجع ثبت اثر در تهران وزارت فرهنگ و ارشاد و در شهرستان‌ها ادارات کل فرهنگ و ارشاد اسلامی است. شرایط دیگری نیز در بعضی موارد برای حمایت قانونی از اثر ذکر شده است که بیشتر مربوط به مرحلهٔ اجرای این حقوق می‌شود تا اینکه ناشی از ماهیت و ذات این حقوق باشد.^{۲۵} مثل اعلان مشخصات روی هر نسخه همراه با علامت ثبت. مادهٔ ۴ قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب ۱۳۵۲ در این خصوص مقرر می‌دارد: صفحات یا نوارهای موسیقی و صوتی در

۲۴. همان، ص ۹۳.
۲۵. آبتی، همان، ص ۸۰.

با معمار به ترتیب دیگری موافقت کرده باشد (ماده ۱۸ قانون مذکور). از طرف دیگر، هیچ کس نمی‌تواند نام و عنوان و نشانه ویژه معرف اثر را برای اثر دیگری از همان نوع یا مانند آن به ترتیبی که القای شبهه کند به کار برد (ماده ۱۷ همان قانون).

۳. حق تغییر در اثر (حق حرمت اثر): هیچ کس حق ندارد که یک اثر معماری را بدون موافقت معمار تغییر دهد، حتی اگر تغییر کم باشد. ماده ۱۹ قانون مذکور در این باره مقرر می‌دارد که، هرگونه تغییر یا تحریف در اثرهای تحت حمایت این قانون و نشر آن بدون اجازه پدیدآورنده ممنوع است. بدیهی است که خود پدیدآورنده می‌تواند اثر خود را تغییر دهد و آن را با افکار جدید علمی، اخلاقی، و مذهبی هماهنگ کند.

۴. عناوین و القاب و امتیازات معنوی که در مسابقات علمی و هنری و ادبی طبق شرایط مسابقه به آثار تحت حمایت تعلق می‌گیرد نیز متعلق به پدید آورنده خواهد بود (تبصره ماده ۱۳ قانون حمایت مؤلفان).

۵.۱.۱. ویژگی‌های حقوق معنوی

در ماده ۴ قانون حمایت از مؤلفان اعلام شده است: «حقوق معنوی پدیدآورنده محدود به زمان و مکان نیست و غیر قابل انتقال است». بنا بر این حقوق معنوی: اولاً محدود به زمان نیست؛ بدین معنی که دائمی است و با مرور زمان ساقط نمی‌شود. ثانیاً محدود به مکان نیست؛ یعنی محل اقامت پدیدآورنده یا محل انتشار یا عرضه اثر و هر عامل مکانی دیگر در حمایت معنوی از اثر نقشی ندارد. بنا بر این حتی از اثری که برای نخستین بار در ایران چاپ یا پخش یا نشر یا اجرا نشده باشد نیز از لحاظ معنوی حمایت می‌شود، هرچند از حقوق مادی آن‌ها مورد حمایت نشود.

ثالثاً غیر قابل انتقال است؛ به این معنا که پدیدآورنده اثر برای همیشه مالک معنوی اثر تلقی می‌شود، اگرچه حقوق مادی

صورتی حمایت می‌شوند که در روی هر نسخه یا جلد آن علامت بین‌المللی «P» لاتین و در داخل دایره تاریخ انتشار و نام و نشانی تولیدکننده و نماینده انحصاری و علامت تجاری ذکر شده باشد. به نظر نمی‌رسد که، برای حمایت از آثار معماری و نیز برای اجرای حقوق ناشی از مالکیت فکری معماری نیازی به این شرایط باشد.

۵. آثار ناشی از حقوق مالکیت فکری معماری

اصولاً آثار ناشی از مالکیت فکری پدیدآورنده (معمار) دو بعد معنوی (حقوق معنوی پدیدآورنده) و مادی (حقوق مادی پدیدآورنده) دارد و معمار هم یا همان پدیدآورنده یک اثر یا آفریده فکری از این حقوق بهره‌مند می‌شود.

۵.۱. حقوق معنوی معمار (پدیدآورنده)

حقوق معنوی معمار (پدیدآورنده) در قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان تعریف نشده، ولی در مواد ۳ و ۴ به آن اشاره شده است:^{۲۶}

۱. حق تصمیم درباره نشر، پخش، عرضه، و اجرای اثر: معمار تنها کسی است که می‌تواند درباره منتشر شدن یا نشدن اثر خود تصمیم بگیرد و هیچ مقامی نمی‌تواند وی را مجبور به انتشار اثر خود کند، حتی طلبکاران نیز نمی‌توانند به منظور استیفای دین خود اقدام به توقیف اثر و انتشار آن کنند، در واقع نشر اثر بدون میل و رضای پدیدآورنده تجاوز به شخصیت او محسوب می‌شود.

۲. حق حفظ نام و عنوان و نشانه ویژه معرف اثر: معمار می‌تواند انتشار اثر را با نام و عنوان خود (مانند عناوین دانشگاهی) بخواهد. نشر اثر بدون ذکر نام معمار یا با نام دیگری بدون موافقت معمار ممنوع و قابل مجازات است. حتی انتقال گیرنده و ناشر و کسانی که طبق قانون اجازه استفاده یا استناد یا اقتباس از اثری را به منظور انتفاع دارند باید نام معمار را با عنوان و نشانه ویژه معرف اثر به روش معمول و متداول اعلام و درج کنند، مگر اینکه

آن را به دیگری واگذار کرده باشد. حتی اگر پدیدآورنده موافقت کند، نمی‌توان نام شخص دیگری را روی اثر نهاد. البته پدیدآورنده حق دارد اثر را بی‌نام منتشر کند اما نمی‌تواند به نام کسی دیگر منتشر کند.

رابعاً حقوق معنوی برخلاف حقوق مادی قابل توقیف یا تأمین یا تبدیل و شامل ویژگی‌های حقوق مادی نیست. اگرچه بر اساس مقررات قانون آیین دادرسی مدنی، هرگاه شخصی از سوی محاکم دادگستری، در زمینه مقررات مالی، تحت تعقیب قرار گیرد، دادگاه می‌تواند تحت شرایطی آنچه از مصادیق اموال یا دارایی متعهد محسوب می‌گردد را به نفع متعهد له توقیف کند. اما حقوق معنوی به دلیل طبیعت خاص خود از این تعرض‌ها نیز در امان است.

۵. ۲. حقوق مادی معمار (پدیدآورنده)

پدیدآورنده (معمار) حق انحصاری نشر و پخش و عرضه و اجرای اثر و هرگونه بهره‌برداری مادی از نام و اثر خود را دارد (ماده ۴ قانون حمایت از مؤلفان...). به تعبیر دیگر، معمار حق هرگونه تصرف در اثر را، که متضمن استفاده مادی باشد، دارد. علاوه بر موارد فوق، مهم‌ترین حقوق و امتیازات مادی معمار (پدیدآورنده) با توجه به مواد ۵ و تبصره ماده ۱۳ همان قانون به شرح ذیل هستند:

۱. تهیه فیلم‌های سینمایی و تلویزیونی و مانند آن؛
۲. نمایش صحنه‌ای مانند تئاتر و باله و نمایش‌های دیگر؛
۳. ضبط تصویری یا صوتی اثر بر روی صفحه یا نوار یا هر وسیله دیگر؛
۴. پخش از رادیو و تلویزیون و وسایل دیگر؛
۵. ترجمه و نشر و تکثیر و عرضه اثر، از راه چاپ و نقاشی و عکاسی و گراور و کلیشه و قالب‌ریزی و مانند آن؛
۶. استفاده از اثر در کارهای علمی و ادبی و صنعتی و هنری و تبلیغاتی؛

۷. به کار بردن اثر در فراهم کردن یا پدید آوردن اثرهای دیگری که در ماده دوم این قانون درج شده است؛

۸. چنانچه اثر منشاء پاداش یا جایزه‌ای شود، طبیعتاً متعلق به پدیدآورنده آن اثر خواهد بود و مطابق تبصره ماده ۱۳ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان: پاداش و جایزه نقدی و امتیازاتی که در مسابقات علمی و هنری و ادبی، طبق شرایط مسابقه، به آثار تحت حمایت این قانون تعلق می‌گیرد متعلق به پدیدآورنده خواهد بود.

۵. ۲. ۱. ویژگی‌های حقوق مادی

حقوق مادی قابل نقل و انتقال است: قانون‌گذار امکان انتقال حقوق اثر تحت حمایت را فراهم کرده است. مطابق ماده ۵ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان: «پدیدآورنده اثرهای تحت حمایت این قانون می‌تواند استفاده از حقوق مادی خود را در کلیه موارد به غیر واگذار کند...». به‌علاوه حقوق مادی از طریق ارث و وصیت نیز قابل انتقال است (مفاد ماده ۱۲).

باید توجه داشت که، انتقال یک شیء مادی، که اثر معماری در آن مجسم شده است، موجب انتقال حق نشر و تکثیر یا حق ترجمه یا حق تغییر و تبدیل و به‌طور کلی موجب انتقال حقوق فکری اثر نیست، مگر اینکه انتقال این حقوق هم در قلمرو تراضی طرفین آمده باشد. همچنین انتقال هریک از این حقوق موجب انتقال بقیه حقوق نمی‌شود. مثلاً انتقال حق نشر موجب انتقال حق تغییر یا تبدیل نمی‌شود، زیرا هرگاه در انتقال حقی از حقوق پدیدآورنده تردید شود، اصل بقای حق برای اوست (قاعده استصحاب). بنا بر این کسی که یک نقشه خریداری کرده است فقط مالک یک مال مادی است، که فکر خلاق معمار در آن مجسم شده است، ولی مالکیت فکری که حقوق مذکور جزئی از آن است به او انتقال نیافته است. پس نمی‌تواند از طریق نشر و تکثیر، نسخه‌برداری یا تغییر و تبدیل در آن یا عرضه و اجرا از آن بهره‌برداری کند.

حقوق مادی موقت است، که در ادامه در مبحثی جداگانه تحت عنوان ذیل به آن خواهیم پرداخت.

مدت محدود به او اعطا شده است و هنگامی که مدت مورد حمایت پایان پذیرفت، امتیاز یادشده خودبه‌خود سلب می‌شود. ایشان معتقدند که اثر ناشی از افکار و دانش دانشمندان در گذشته و حال است و در آینده نیز باید افکار و اندیشه‌های آیندگان را غنی و سرشار کرد و این ممکن نیست مگر اینکه تعلق اثر به پدیدآورنده را دائمی ندانیم. در فصل سوم قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان با ردّ نظریهٔ دائمی بودن حقوق مادی، مدت حمایت از حق پدیدآورنده و حمایت‌های قانونی دیگر را به شرح ذیل بیان می‌کند:

– به موجب ماده ۱۲، مدت استفاده از حقوق مادی پدیدآورنده موضوع این قانون که به موجب وصایت یا وراثت منتقل می‌شود از تاریخ مرگ پدیدآورنده سی سال است و اگر وارثی نباشد یا با وصایت آن اثر به کسی منتقل نشده باشد، در همان مدت، به منظور استفادهٔ عمومی در اختیار وزارت فرهنگ و هنر^{۲۶} قرار خواهد گرفت.

– مدت حمایت اثر مشترک سی سال بعد از فوت آخرین پدیدآورنده خواهد بود (تبصرهٔ ماده ۱۲). اثر مشترک اثری است که با همکاری دو یا چند پدیدآورنده ایجاد شده باشد و کار یکایک آنان جدا و متمایز نباشد (مادهٔ ۶).

– به موجب مادهٔ ۱۳، حقوق مادی اثرهایی که با سفارش پدید می‌آید تا سی سال از تاریخ پدید آمدن اثر متعلق به سفارش‌دهنده است، مگر آنکه برای مدت کمتر یا ترتیب محدودتری توافق شده باشد.

– به موجب مادهٔ ۱۴، انتقال‌گیرندهٔ حق پدیدآورنده می‌تواند تا سی سال پس از واگذاری از این حق استفاده کند، مگر اینکه برای مدت کمتر توافق شده باشد.

در دو صورت اخیر، پس از انقضای مدت‌های مندرج در آن مواد، استفاده از حق مذکور در صورت حیات پدیدآورنده متعلق به خود او و در غیر این صورت تابع ترتیب مقرر در مادهٔ ۱۲ خواهد بود.

۶. مدت زمان و قلمروی حمایت از مالکیت فکری

منظور مدت زمانی است که یک اثر در قلمروی مالکیت خصوصی قرار دارد و در این زمان حقوق و امتیازات ناشی از اثر، در زمان حیات صاحب آن، متعلق به خود او و پس از مرگش برای مدت زمانی، که این مدت در هر کشوری ممکن است متفاوت باشد، به وراثت یا موصی له^{۲۷} یا انتقال‌گیرندگان دیگر تعلق می‌گیرد.

در خصوص مدت حقوق معنوی ناشی از این آفریده‌ها، اختلافی بین حقوق‌دانان نیست و به استناد مادهٔ ۴ قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان، حقوق معنوی پدیدآورنده محدود به زمان نمی‌شود و دائمی است. ولی در خصوص موقت یا دائمی بودن حق مادی اثر بین حقوق‌دانان به شرح ذیل اختلاف نظر است:^{۲۸}

الف. نظریهٔ طرف‌داران دائمی بودن حقوق مادی اثر: طرف‌داران اصالت فرد معتقدند که یک اثر هنری یا ادبی در واقع حاصل اندیشهٔ پدیدآورندهٔ آن است و بهره‌مندی شخص یا اشخاص دیگر، به‌جز پدیدآورنده و انتقال‌گیرندگان قانونی، برخلاف عدالت و اصول حقوقی است، بنا بر این لازم است حق مادی به نفع خالق اثر دائمی و همیشگی باشد.

ب. نظریهٔ طرف‌داران موقتی بودن حقوق مادی: پیروان اصالت اجتماع بر این باورند که محصول فکر مؤلف وام‌دار اجتماع است که در آن رشد کرده، زیرا فرد در خانه، اجتماع، و مدرسه افکارش پرورش عالی می‌یابد و این محیط‌ها افراد را به آفرینش مفاهیم فکری برجسته رهنمون می‌شود، حال این مؤلف برای ادای دینش به اجتماع باید پس از مدتی از حقوق مادی خود دست بکشد تا اجتماع بتواند با تجدید انتشار از آن بهره‌بربرد، ضمن اینکه دائمی بودن حق مادی مانعی در راه اشاعهٔ ادب و هنر است.

ج. نظریهٔ امتیاز داشتن بهره‌برداری مادی: پیروان این نظریه می‌گویند که، اساساً پدیدآورنده حقی ندارد، بلکه آنچه در اختیار دارد امتیازی است که به موجب قانون و برای

۲۷. کسی که به نفع او وصیت می‌شود.

28. houghough85.blogfa.com/post-1764.aspx

۲۹. در حال حاضر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

از لحاظ قلمرو حقوق مالکیت فکری نیز این حقوق برای برقراری تعادل بین حقوق و منافع فردی با حقوق و منافع اجتماعی است، بنا بر این در برخی موارد بهره‌مندی از اثر بدون اجازه پدیدآورنده مغایر با حقوق او محسوب نمی‌شود. مثلاً استفاده مادی از اثر به منظور مقاصد علمی، آموزشی، فنی، و تربیتی در حدود متعارف و نیز نسخه‌برداری برای استفاده شخصی مجاز شمرده شده است. این موارد در قانون مورد اشاره به شرح زیر است:

الف. نقل از اثرهایی که انتشار یافته است و استناد به آن‌ها به مقاصد ادبی و علمی و فنی و آموزشی و تربیتی و به صورت انتقاد و تقریظ با ذکر مأخذ در حدود متعارف مجاز است (ماده ۷). البته ذکر مأخذ در خصوص جزوه‌هایی، که برای تدریس در مؤسسات آموزشی معلمان آن‌ها تهیه و تکثیر می‌کنند، الزامی نیست، مشروط بر اینکه جنبه انتفاعی نداشته باشد (تبصره ماده ۷).

ب. کتابخانه‌های عمومی و مؤسسات جمع‌آوری نشریات و مؤسسات علمی و آموزشی، که به صورت غیر انتفاعی اداره می‌شوند، طبق آیین‌نامه‌ای که به تصویب هیأت‌وزیران خواهد رسید، می‌توانند از اثرهای مورد حمایت این قانون از راه عکس‌برداری یا طرق مشابه آن به میزان لازم و متناسب با فعالیت خود نسخه‌برداری کنند (ماده ۸).

پ. وزارت اطلاعات نیز می‌تواند آثاری را که قبل از تصویب قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان پخش کرده یا انتشار داده است، پس از تصویب این قانون نیز کماکان استفاده کند (ماده ۹).

می‌توان چنین نتیجه گرفت که، مهم‌ترین جنبه‌های مشترک در این بهره‌برداری‌ها دو چیز است:

- قصد انتفاع و سودجویی در میان باشد. این مسئله باید در عرف بررسی شود و چیزی نیست که برای همه موضوعات و در همه زمان‌ها و مکان‌ها یکسان باشد؛
- مقدار استفاده از آثار در حد متعارف باشد.

۷. ضمانت اجرای حقوق مالکیت فکری

ضمانت اجرای حقوق مالکیت فکری را در چهار گروه دسته‌بندی می‌شود:

۱.۷. مسئولیت کیفری

مطابق ماده ۲۳ قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان، هر کس تمام یا قسمتی از اثر دیگری را که مورد حمایت این قانون است، به نام خود یا به نام پدیدآورنده، بدون اجازه او و یا عالماً عامداً، به نام شخص دیگری غیر از پدیدآورنده نشر یا پخش یا عرضه کند به حبس تأدیبی از شش ماه تا ۳ سال محکوم خواهد شد.

ماده ۲۵ نیز مقرر می‌دارد: «متخلفین از مواد ۱۷، ۱۸، ۱۹ و ۲۰ این قانون به حبس تأدیبی از سه ماه تا یک سال محکوم خواهند شد». این مواد به شرح ذیل هستند:

ماده ۱۷. نام و عنوان و نشانه ویژه‌ای، که معرف اثر است، از حمایت این قانون برخوردار خواهد بود و هیچ‌کس نمی‌تواند آن‌ها را برای اثر دیگری از همان نوع یا مانند آن به ترتیبی که القای شبهه کند به کار برد.

ماده ۱۸. انتقال‌گیرنده و ناشر و کسانی که طبق این قانون اجازه استفاده یا استناد یا اقتباس از اثری را به منظور انتفاع دارند باید نام پدیدآورنده را با عنوان و نشانه ویژه معرف اثر، همراه اثر یا روی نسخه اصلی یا نسخه‌های چاپی یا تکثیرشده، به روش معمول و متداول اعلام و درج نمایند، مگر اینکه پدیدآورنده به ترتیب دیگری موافقت کرده باشد.

ماده ۱۹. هرگونه تغییر یا تحریف در اثرهای مورد حمایت این قانون و نشر آن بدون اجازه پدیدآورنده ممنوع است.

ماده ۲۰. چاپخانه‌ها و بنگاه‌های ضبط صوت و کارگاه‌ها و اشخاصی که به چاپ یا نشر یا پخش یا ضبط یا تکثیر اثرهای مورد حمایت این قانون می‌پردازند، باید شماره دفعات چاپ و تعداد نسخه کتاب یا ضبط یا تکثیر یا پخش

نتیجه گیری

۱. همان‌طور که ملاحظه شد، قانون‌گذار دو عنوان تمثیلی «طرح و نقشه ساختمان» را ذکر کرده و این امر نشان از انحصار ندارد و بنا بر این محدودیتی برای دیگر آثار معماری قائل نشده است؛ پس آنچه از راه دانش یا هنر و نیز ابتکار معمار پدید آید، بدون در نظر گرفتن روشی که در بیان و ظهور یا ایجاد آن به کار رفته، اثر معماری اطلاق می‌شود و تحت حمایت قانون است. البته بدیهی است که نقشه‌ها و طرح‌ها مهم‌ترین آثار معماری تحت حمایت هستند.

۲. در قانون از اثری حمایت می‌شود که شکل گرفته باشد و شخصیت پدیدآورنده به شکلی در آن در تجلی یافته باشد. بنا بر این یک محصول فکری معماری باید به صورت یک جسم مادی درآمده باشد، یا اینکه بر روی یک جسم مادی دیگر تجلی یافته باشد، مثل یک طرح یا نقشه، تا حمایت شود و از صرف فکر و ایده بدون شکل مادی، حمایت نمی‌شود؛

۳. برای اینکه از اثر معماری حمایت شود باید اصیل باشد و برای نخستین بار در ایران طراحی یا اجرا شده باشد. با وجود این ثبت اثر در ایران از شرایط شناسایی و حمایت قانونی محسوب نمی‌شود. همچنین این اثر نباید مغایرتی با نظم عمومی در معنای وسیع داشته باشد.

۴. مالکیت فکری معمار دو بعد معنوی (حقوق معنوی معمار) و مادی (حقوق مادی معمار) دارد. حقوق معنوی معمار شامل:

الف. حق اخذ تصمیم درباره نشر، پخش، عرضه، و اجرای اثر؛

ب. حق حفظ نام و عنوان و نشانه ویژه معرف اثر؛

پ. حق تغییر در اثر (حق حرمت اثر)؛

ت. عناوین و القاب و امتیازاتی معنوی که در مسابقات علمی و هنری و ادبی طبق شرایط مسابقه به آثار تحت حمایت اهدا می‌شود نیز متعلق به پدیدآورنده خواهد بود. این حقوق معنوی محدود به زمان و مکان نیست و غیر قابل انتقال است. و برخلاف حقوق مادی قابل توقیف یا تامین

یا انتشار و شماره مسلسل روی صفحه موسیقی و صدا را بر تمام نسخه‌هایی که پخش می‌شود با ذکر تاریخ و نام چاپخانه یا بنگاه و کارگاه مربوط بر حسب مورد درج نمایند. طبق ماده ۳۱، این جرایم با شکایت شاکی خصوصی شروع و با گذشت او موقوف می‌شود. در مواردی، که به سبب سپری شدن مدت حق پدیدآورنده، استفاده از اثر با رعایت مقررات این قانون برای همگان آزاد است، وزارت فرهنگ و هنر عنوان شاکی خصوصی را خواهد داشت (ماده ۲۶).

۲.۷. مسئولیت مدنی

طبق قواعد مسئولیت مدنی، پدیدآورنده یا هر شخص دیگری که حقوق پدیدآورنده به او منتقل شده باشد، می‌تواند جبران خسارتی را که به او وارد شده از دادگاه صلاحیت‌دار بخواهد. طبق ماده ۲۸، هر گاه متخلف از این قانون شخص حقوقی باشد، خسارات شاکی خصوصی از اموال شخص حقوقی جبران خواهد شد و در صورتی که اموال شخص حقوقی به تنهایی تکافو نکند مابه‌التفاوت از اموال مرتکب جرم جبران می‌شود.

۳.۷. درج مفاد حکم در روزنامه

طبق ماده ۲۷، شاکی خصوصی می‌تواند از دادگاه صادرکننده حکم نهایی درخواست کند که مفاد حکم در یکی از روزنامه‌ها، به انتخاب و هزینه او، آگهی شود.

۴.۷. جلوگیری از نشر و پخش و عرضه اثر

برای جلوگیری از نشر و پخش و عرضه اثری که بدون رعایت حقوق پدیدآورنده عرضه و پخش شده است، ماده ۲۹ این‌طور بیان می‌کند:

مراجع قضایی می‌توانند، ضمن رسیدگی به شکایت شاکی خصوصی، نسبت به جلوگیری از نشر و پخش و عرضه آثار مورد شکایت و ضبط آن دستور لازم به ضابطین دادگستری بدهند.

یا تبدیل نیست و ویژگی‌های حقوق مادی را نیز ندارد. حقوق مادی معمار شامل حق انحصاری نشر و پخش و عرضه و اجرای اثر و هرگونه بهره‌برداری مادی از نام و اثر خود است (ماده ۴ قانون حمایت از مؤلفان...). به بیان دیگر هرگونه تصرف در اثر، که متضمن استفاده مادی باشد، متعلق به معمار است. حقوق مادی قابل نقل و انتقال است و برای مدتی موقت به شخص

تعلق می‌گیرد. زمان استفاده از حقوق مادی، که به موجب وصایت یا وراثت منتقل می‌شود، از تاریخ مرگ پدیدآورنده به مدت سی سال است. ۵. ضمانت اجرای حقوق مالکیت فکری معمار را می‌توان در چهار گروه دسته‌بندی کرد: مسئولیت کیفری، مسئولیت مدنی، جلوگیری از نشر و پخش و عرضه اثر، و درج مفاد حکم در روزنامه.

منابع و مأخذ

آذری، کیوان. «حقوق معنوی پدیدآورنده اثر»، در *مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران*، ش ۲۲ (تیر ۱۳۶۰)، ص ۱-۱۸.

آقایی، محمدعلی. شرح مختصر اصطلاحات حقوقی، تهران: خط سوم، ۱۳۸۲.

آیتی، حمید. حقوق آفرینش‌های فکری، تهران: حقوق دانان، ۱۳۷۵.

الستی، ساناز. حقوق کیفری مالکیت ادبی و هنری، تهران: میزان، ۱۳۸۶.

امامی، نورالدین. «حقوق مالکیت‌های فکری»، در *فصلنامه رهنمون (مدرسه عالی شهید مطهری)*، ش ۲ و ۳ (۱۳۷۱)، ص ۱۹۳.

جعفری لنگرودی، محمدجعفر. *ترمیبولوژی حقوق*، تهران: گنج دانش، ۱۳۸۸.

_____ . *حقوق اموال*، تهران: گنج دانش، ۱۳۷۰.

حاتمی، علی اصغر. «نگرشی بر حق مالکیت فکری و تعیین جایگاه آن در قلمرو علم حقوق»، در *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، ش ۲۱ و ۲۲ (پاییز ۱۳۷۴ و بهار ۱۳۷۵)، ص ۵-۴۲.

حسینی نیک، سیدعباس. «حقوق مالکیت ادبی و هنری و ضوابط تشخیص آثار مورد حمایت»، در *فصلنامه پژوهشی و تحلیلی مجد*، ش ۱۱ (زمستان ۱۳۸۸).

حکمت‌نیا، محمود. *مبانی مالکیت فکری*، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۶.

حنیفه اقبالی درخشان، محمد. «مالکیت فکری و جایگاه آن در حقوق موضوعه»، *مجله کانون*، ش ۶۶ (دی ۱۳۸۵)، ص ۸۰-۹۰.

رحیمی، مرتضی و عباس علی سلطانی. «مبانی فقهی حقوق مالکیت معنوی در فقه شیعه»، در *مجله دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه مشهد*، ش ۳، ص ۱۳۳-۱۷۲.

زندى فر، فرشته. «مالکیت فکری و معنوی»، در *مجله کتاب ماه کلیات*، ش ۸۸ (فروردین ۱۳۸۴)، ص ۷۳-۸۹.

صفایی، سیدحسین. *دوره مقدماتی (اشخاص و اموال)*، تهران: میزان، ۱۳۸۸.

قانون اجازه الحاق دولت ایران به اتحادیه عمومی بین‌المللی معروف به پاریس برای حمایت مالکیت صنعتی تجارتي و کشاورزی مصوب ۱۳۷۰/۱۲/۱۰.

قانون اجرای احکام مدنی

قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به موافقت‌نامه مادرید، در خصوص ثبت بین‌المللی علائم و پروتکل مربوط به آن.

قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶.

قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹.

قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸.

قانون مدنی.

قرارداد اتحادیه پاریس برای حمایت از مالکیت صنعتی

کانوزیان، ناصر. *دوره مقدماتی حقوق مدنی (اموال و مالکیت)*، تهران: میزان، ۱۳۷۶.

مرادی، حسن. «نکاتی در خصوص حقوق مالکیت معنوی (فکری)»، در *مجله دیدگاه‌های حقوقی*، ش ۱۰ و ۱۱ (تابستان و پاییز ۱۳۷۷)، ص ۹۵-۱۰۴.

میرحسینی، سیدحسن. *مقدمه‌ای بر حقوق مالکیت معنوی (فکری)*، تهران: میزان، ۱۳۸۵.

<http://fa.wikipedia.org>

<http://hoghough85.blogfa.com/post-1764.aspx>

<http://www.noormags.com>

<http://www.irost.org>